

ističe, danas broj "tradicionalista" u muzejima srazmerno mali. Ipak, zahvaljujući nepoznavanju praktičnog rada u muzeju, mnogi etnolozi/antropolozi, kada se jednom nađu unutar njega, prihvataju "stara" pravila igre, nemajući ideju kako da svoje stečeno znanje i iskoriste.

Dr Gavrilović, sa druge strane, ukazuje i na neke pozitivne primere muzejske prakse, kao što je jedna izložba kruševačkog Narodnog muzeja, čija tema je bila privatna prepiska kao vid porodične komunikacije. Navodeći primer pisma izvesne gospođice, koja je početkom dvadesetog veka uputila ljubavnu čestitku svom (potencijalnom?) izabraniku, autorka ukazuje kako ovakav vid muzejske komunikacije može uticati na razbijanje petrifikovane slike o društvu u kome *baš svaki* muškarac mora biti nadređen *baš svakoj* ženi. Iako pravilno ističe da jedan ovakav primer ženske inicijative svakako ne mora biti pravilo dovoljno za uspostavljanje generalizacija o rodnim odnosima, dr Gavrilović uverljivo pokazuje da ovakav vid reprezentacije "narodne svakodnevice" može uticati na preispitivanje duboko ukorenjenih predstava o "tradicionalnoj kulturi".

Studija Ljiljane Gavrilović značajna je iz više razloga. Pre svega, autorka se, nudeći jedan svež, moderan teorijski pristup, upustila u pionirski poduhvat identifikovanja problema sa kojima se danas domaća muzeologija suočava. Istovremeno, ukazujući na važnost teorijskog znanja u muzejskoj praksi, ona nastoji da premosti veštački stvoren jaz između "naučno-istraživačkog" i muzealskog rada, time omogućavajući neslućena polja zajedničkog delovanja između "akademskih" i "muzejskih" radnika. Kako sama autorka ističe, ova knjiga ne nudi gotova rešenja, ali se hrabro suočava sa disciplinarnim tabui-ma, i pruža jedan novi, izuzetno inspirativan i, još važnije, praktično primenljiv pogled na buduću muzejsku praksu, čiji cilj bi trebalo da bude "oblikovanje znanja, javnih diskursa i društvene promene".

Ivan Đorđević

Nikad nije kasno da se piše strasno. Jasna Čapo Žmegač, Goran Pavel Šantek i Valentina Gulin Zrnić (urednici). Etnologija bliskoga: Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2006, 337 str.

Zlonamerni će možda konstatovati da Klifordov duh lebdi nad hrvatskom etnologijom/antropologijom dve decenije pošto je i sâm odustao od traganja za implikacijama zaokreta kakav je *Writing Culture* nesumnjivo predstavljala u individualizaciji etnografske epistemologije. Neki će možda rezignirano konstatovati da antropološka istraživanja u Hrvatskoj još uvek nisu uspela da prerastu javni diskurs žrtve, i da prevaziđu ulogu nacionalne nauke i profesionalnog patriotizma. Ipak, srećom po budućnost hrvatske antropologije, zbornik pred Va-

ma sadrži i teorijski relevantne, metodološki uzbudljive i metodički primenljive priloga, pa naizgled demodirane teme postmoderne antropologije osamdesetih i devedestih godina dvadesetog veka u njemu dobijaju elaboraciju, primenu ili kritiku nezavisno od toga što je postmoderna antropologija "prošla", što je "završena" kao epizoda, paradigma, trend ili istraživački program. Zbornik, inače, nije opterećen/obogaćen socijalno-teorijskim pseudo-etičkim patosom postmoderne (što podnaslov zavodljivo sigeriše) i u velikoj meri nastoji da teorijsko-metodološku raznovrsnost savremene antropologije posle postmodernizma prilagodi lokalnom empirističkom nasleđu, u čemu na sreću samo delimično i uspeva. Tom njegovom aspektu je i posvećena ova kritika.

Zbornik sadrži niz tematski raznovrsnih priloga objedinjenih zajedničkim nastojanjem da se pojedine teorijsko-metodološke dileme ili popularne teme iz opšteg fundusa antropologije oko Milenijuma primene/provere u konkretnim lokalnim kulturnim kontekstima. Tako zbornik donosi: rehabilitaciju etnografskog realizma u funkciji autoritativnijeg društveno-kritičkog nastupa antropologa, u ovom konkretnom slučaju u javnim debatama o religiji i religioznosti (Goran Pavel Šantek); rehabilitaciju svojevremeno popularne strategije kulturne defamilijarizacije, ali ovog puta inverzijom – ne upotrebom neke od mekih verzija uporednog metoda već inkorporiranjem istraživačke pozicije u ličnu svakodnevicu (Valentina Gulić Zrnić); multi-terensko istraživanje (ovde naslovljeno bi- i trans-lokalnim) interpretativnih zajednica medijskih sadržaja (Sanja Puljar d'Alessio); refleksivno kalibriranje klasične koncepcije terena pri istraživanju Interneta, konkretno elektronske pošte (Iva Pleše); originalnu kombinaciju kolaborativnog terenskog rada i fenomenološke antropologije, inače rezervisane za navodno opskurne etnografe-frikove, usamljene u svojim zaumima – primenjenju na novokumrovačku varijantu Dana mladosti (Kirsten Mathiesen Hjemdahl i Nevena Škrbić Alempijević); paradoksalnu neoromantičarsku primenu longitudinalnog istraživanja – inače po pravilu pozitivistički i kulturno-kritički nastrojenog – u revitalizaciji/rekonstrukciji lokalnih tradicija (Tvrтко Zebec); unutrašnji dijalog istraživačice koja paralelno zapitanosti nad konfliktom lojalnosti – pisati za naručioca istraživanja ili za naučnu zajednicu – nastoji da svojoj temi pristupi iz nedostajuće ženske perspektive (Iva Niemčić); hrabri pokušaj testa istraživačke refleksivnosti na toliko društveno osetljivoj temi – izbeglicama iz Srbije – da refleksivnost deluje pre kao luksuz i disciplinarni šik pre nego osnovni metodološki postulat etnografije (Jasan Čapo Žmegač); i, intimnu debatu na večitu temu odnosa teorije i terena (Ivan Lozica).

Mestimično nadilazeći trivijalnu činjenicu da u hrvatsku etnologiju, osim već čuvenih etnografija straha, suza i sirena, uvodi stare-nove tipove terena – istraživanje u sopstvenom naselju, istraživanje na Internetu, proslavu Brozovog rođendana u Kumrovcu i dr. – zbornik problematizuje listu klasičnih tema etnografske epistemologije: problematizaciju konstrukcije fluidne ličnosti istraživača, problematizaciju procesualnosti samog etnografskog istraživanja, problema-

tizaciju istraživanja kao društvenog odnosa, problematizaciju etnografskog rada kao refleksivne prakse i donošenja odluka u realnom vremenu, problematizaciju naknadne kontekstualizacije prethodnih iskustava, aktuelizuje izlazak discipline u javnost i njeno ne/prilagođavanje publikama i, naravno, debatuje problem naučne odgovornosti. U tom smislu, zbornik predstavlja jednu moguću verziju nedostajućih etnografskih udžbenika na BHS-u. Sadrži tematizaciju opštih problema antropološke metodologije na primerima iz konkretnih etnografskih konteksta – što i jeste manir u kojem treba predavati i diskutovati antropološku metodologiju, dakle izvan algoritamskog udžbenika – pa ga preporučujem kao literaturu relevantnu kako u nastavi metodoloških predmeta, tako i u istraživanjima istorije i politike balkanskih etnologija.

Zbornik će zavidno mesto imati pri kritici složenog puta emancipacije hrvatske etnologije u drugoj deceniji njene antropologizacije o a mu predviđam možda i kulturni status među mlađim generacijama društvenih naučnika u Hrvatskoj. Reč je o nepretencioznom (na čemu u kontekstu objavljivanja o složenim i nedovoljno poznatim temama posebne čestitke treba odati priređivačima – Jasni Čapo Žmegač, Valentini Gulin Zrnić i Goranu Pavelu Šanteku) i korisnom štivu, koje, uz poneki umetnuti domoljubni izuzetak, predstavlja dobrodošao i važan korak na putu od nacionalne nauke i profesionalnog patriotizma ka globalno relevantnoj antropološkoj produkciji.

dr Miloš Milenković

Iluzija o Bogu. Richard Dawkins: The God Delusion, Black Swan Publications, London 2007.

Najnovija knjiga Ričarda Dokinsa, biologa koji se proslavio "Sebičnim genom" a zatim i serijom knjiga sa sličnom tematikom (koje, na žalost, nisu prevedene na srpski), prvi put objavljena 2006. godine, već je doživela drugo izdanje u kom se autor, između ostalog, osvrće i na lavinu reakcija koje je izazvala u javnosti.

Sam naslov dovoljno je kontroverzan da uzburka strasti: "The God Delusion", koju bi verovatno najbolje bilo prevesti kao "Iluzija o Bogu", vrlo jasno – i to na samim koricama – predstavlja stanovište njenog autora, naime, da je bog iluzija, i to ne obična već nalik onima koje imaju psihijatrijski pacijenti. Tom stanovištu Dokins ostaje dosledan kroz knjigu. Dakle, radi se o jednoj otvoreno ateističkoj knjizi, čiji autor stranicu po stranicu pobija argumente u prilog postojanju boga, koje su vekovima razvijali teolozi, filozofi i drugi religiozni intelektualci, od Akvinskog do savremenih hrišćanskih mislilaca.

Međutim, nemojte se zavarati: ovo nije ideološka knjiga, u smislu razrade marksističkog postulata da je religija opijum za narod. Pored toga što je biolog, Ričard Dokins je i profesor Javnog razumevanja nauke na Oksfordu, i njegovi argu-